

Hushåll förlorare när värmebolag maxar vinsten

Svenska Dagbladet den 23 september 2018

I augusti lät dåvarande energiminister Ibrahim Baylan meddela att vinsterna som elnätsbolagen tagit ut de senaste åren har varit omotiverat stora. Genom en justering av elnätsregleringen kommer priserna därför att sänkas med upp till 21 procent under de närmaste åren. Motsvarande åtgärd är inte möjlig på marknaden för fjärrvärme, eftersom marknaden är oreglerad.

Liksom marknaden för eldistribution, är marknaden för distribution av fjärrvärme ett naturligt monopol. Det innebär att det är mer kostnadseffektivt för samhället att endast ett företag sköter distributionen inom ett visst geografiskt område. Men därav följer även skyldigheter att inte missbruka sin dominerande ställning för att driva upp priset, eftersom kunderna inte har möjlighet att byta till en billigare leverantör.

I flera länder, exempelvis Danmark, är fjärrvärmemarknaden reglerad. Syftet är att producenterna inte ska kunna göra högre vinster än vad som hade varit möjligt på en konkurrensutsatt marknad där priset bestäms av produktionskostnader, samtidigt som de ges incitament att uppnå kostnadseffektivitet. Om priset på alternativa uppvärmningsformer som exempelvis el eller olja går upp, kan i dagsläget de svenska fjärrvärmeproducenterna höja sina priser även om kostnaderna inte har ökat, utan att förlora sina kunder. Detta är samhällsekonomiskt ineffektivt, eftersom det hade varit bättre om priset hade legat kvar på samma nivå så att flera hushåll kunde byta till fjärrvärme.

Det är anmärkningsvärt att exempelvis Stockholm Exergi (som tidigare hette Fortum Värme) tillämpar så kallad "alternativprissättning". Detta innebär att priset på fjärrvärme sätts efter priset på alternativ uppvärmning, exempelvis bergvärme eller oljepanna. I Stockholm Exergis prissättningspolicyn står det att *"över tid ska fjärrvärmepriset vara konkurrenskraftigt mot kundernas bästa alternativ, med beaktande av det mervärde som fjärrvärmerna skapar. Stockholm Exergis produktfördelar – enkelt, säkert, hållbart – innebär sammantaget ett mervärde i förhållande till alternativen och ska således beaktas i prissättningen"*. Med andra ord, sätts priset bara så lågt som är nödvändigt för att kunderna inte ska byta uppvärmningsform. Ingenstans nämns något om att priset ska reflektera produktionskostnaden. I klartext betyder detta att priset sätts för att maximera vinsten, vilket missgynnar konsumenterna. Nu hävdar kanske fjärrvärmeföretagen att de inte verkar på någon monopolmarknad, eftersom det finns andra uppvärmningsalternativ. Detta synsätt är dock fel, eftersom alternativen bygger på tekniker med kostnadsstrukturer som inte är jämförbara med fjärrvärmens, och som inte heller har tillgång till fjärrvärmedistributörernas infrastruktur.

Risken med att tillåta alternativprissättning kan illustreras med marknaden för eldistribution: Om elnätsföretagen skulle använda samma strategi, skulle det vara ungefär lika dyrt med el från nätet som om hushållen själva fick installera solceller eller vindkraftverk med tillhörande batterier och på så sätt bli oberoende av den kringliggande infrastrukturen. Naturligtvis är denna jämförelse inte helt rättvis mot fjärrvärmeföretagen, eftersom det skulle vara oproportionerligt mycket dyrare för kunderna att bli oberoende av elnätet än fjärrvärmens. Principiellt sett är dock jämförelsen

relevant, och när elpriset stiger i takt med omställningen till en fossil- och kärnkraftsfri elproduktion, ökar även vinsterna för fjärrvärmeföretagen per automatik. Troligtvis är redan nu kostnaden för fjärrvärmeproduktion väsentligt lägre än intäkterna, eftersom Stockholm Exergi under 2017 redovisade en vinst efter skatt på över 1 miljard kronor.

Det döljer sig även ytterligare samhällsekonomiska ineffektiviteter bakom fjärrvärmeföretagens prissättningsstrategier: höga fasta avgifter försvårar för att fjärrvärme ska kunna användas som komplement till bergvärme. Dessutom är omställningskostnaden stor för att byta uppvärmningsform, vilket skapar inlåsningseffekter som kan utnyttjas av producenterna.

Med detta sagt, är det inte säkert att en reglering bara är av godo, eftersom det är svårt att säkerställa att regleringen efterlevs. Däremot är det inte troligt att priset på en reglerad marknad skulle överstiga det pris som alternativprissättningen resulterat i. Om det reglerade pristaket skulle vara högre, skulle fjärrvärmeföretagen i stället *frivilligt* sänka priset för att på så sätt öka antalet kunder och därmed sin vinst.

På senare år har fjärrvärmebranschen självmant blivit bättre i dialogen med kunderna, antagligen för att därmed minska risken för en framtida reglering. Detta har exempelvis skett i form av den så kallade "prisdialogen" (www.prisdialogen.se). Det är en plattform där kunder och producenter kan mötas för att diskutera både prissättning och andra frågor. Dock visar alternativprissättningen med all önskvärd tydlighet att vinstintresset är överordnat viljan att förse kunderna med prisvärd fjärrvärme. Det är anmärkningsvärt att detta inte har tagits på större allvar av varken Energimarknadsinspektionen eller Konkurrensverket, trots att Konkurrensverket har behandlat de generella möjligheterna till en prisreglering i uppdragsforskningsrapport 2013:1.

En genomgripande översyn av fjärrvärmemarknaden är därför av största vikt. Den senaste statliga utredningen om fjärrvärmemarknaden ifrån 2011 (SOU 2011:44) behandlar främst möjligheten att tillåta tredjepartstillträde till distributionsnätet. Det är nu hög tid att göra en utredning om möjligheterna – såväl som riskerna – med en prisreglering av fjärrvärmemarknaden.

Erik Lundin